

LA LENGUA CATALANA AL PRINCIPAT DESPRÉS DE QUARANTA ANYS D'AUTONOMIA POLÍTICA. UN BALANÇ DES DE LA PERSPECTIVA JURÍDICA

Joan Ridaó Martín*

Resum

La reforma de l'Estatut amplià la regulació lingüística en el context de l'objectiu de millora de l'autogovern, tot i no comportar una innovació especial en l'estatus jurídic de les llengües i en el catàleg de drets i deures ja presents a la legislació lingüística i sectorial. Amb tot, cal reconèixer que l'Estatut dotà les garanties legals preexistents de major rang, tutela i estabilitat. La STC 31/2010 avalà a grans trets la constitucionalitat d'aquest règim juridicolingüístic, encara que algunes interpretacions del TC han concitat intensos debats hermenèutics i pronunciaments posteriors tant d'aquest tribunal com de la jurisdicció ordinària sobre àmbits com el model de conjunció lingüística a l'escola catalana que posen de manifest la transcendència política del fet lingüístic i el seu caràcter evolutiu.

Paraules clau: Plurilingüisme; llengua oficial; llengua pròpia; normalització lingüística; conjunció lingüística.

THE CATALAN LANGUAGE IN CATALONIA AFTER FORTY YEARS OF POLITICAL AUTONOMY. A BALANCE FROM THE LEGAL PERSPECTIVE

Abstract

The reform of the Statute broadens the linguistic regulation in the context of the objective of self-government improvement, although it does not entail a special innovation in the legal status of languages and in the catalog of rights and duties already present in the linguistic and sectoral legislation. However, the Statute has provided the pre-existing legal guarantees of higher rank, protection and stability. STC 31/2010 largely endorses the constitutionality of this legal-linguistic regime, although some interpretations of the TC have intensified hermeneutical debates and subsequent rulings of both this court and of ordinary jurisdiction over areas such as the model of linguistic conjunction in the Catalan school that show the political transcendence of the linguistic fact and its evolutionary character.

Keywords: Multilingualism; official language; own language; linguistic normalisation; linguistic conjunction.

* Joan Ridaó Martín, professor titular de dret constitucional. Departament de Ciència Política i de l'Administració, Dret Constitucional i Filosofia del Dret. Facultat de Dret. Universitat de Barcelona. Lletrat Major del Parlament de Catalunya. jridao@ub.edu

Article rebut el 24.04.2018. Avaluació cega: 19.06.2018. Data d'acceptació de la versió final: 26.06.2018.

Citació recomanada: Ridaó Martín, Joan (2018). La llengua catalana al Principat després de quaranta anys d'autonomia política. Un balanç des de la perspectiva jurídica. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law* (70), 31-51. DOI: [10.2436/rld.i70.2018.3143](https://doi.org/10.2436/rld.i70.2018.3143).

Sumari

- 1 La recepció constitucional del multilingüisme en el dret comparat i el model lingüístic de la Constitució espanyola de 1978
- 2 El tractament constitucional de les llengües espanyoles distintes del castellà i la interpretació d'aquest per part del Tribunal Constitucional
- 3 El contingut de la regulació estatutària: l'estatus jurídic de la llengua catalana
 - 3.1 La declaració de llengua pròpia i l'abast de l'oficialitat del català
- 4 Els drets i els deures lingüístics: els àmbits de les administracions, el consum i l'ensenyament
 - 4.1 Els drets lingüístics davant les administracions públiques i, en particular, les institucions estatals
 - 4.2 Els drets lingüístics en l'àmbit del consum
 - 4.3 Els drets lingüístics en l'àmbit de l'ensenyament
- 5 Conclusions
- 6 Bibliografia

1 La recepció constitucional del multilingüisme en el dret comparat i el model lingüístic de la Constitució espanyola de 1978

La tendència del constitucionalisme modern és la d'incorporar en les constitucions dels estats compostos i plurilingües un principi favorable a aquest fenomen i, en molts casos, encabir-hi la normació de l'estatus bàsic de cada llengua.¹ Això s'ha pogut observar a partir dels anys noranta del segle passat a l'est d'Europa amb l'ensulsiada de l'ex-URSS i en diversos països sud-americans a recer de l'emergència del fenomen indigenista.² En aquest context constitucional, les lleis s'acostumen a encarregar de la regulació dels usos corresponents i d'incorporar aspectes com el nivell de coneixement exigible als empleats públics o els drets i deures lingüístics de la ciutadania.

En el dret constitucional comparat s'observen dos grans models en funció de la situació sociolingüística i de l'opció política dels governants. En uns casos impera el principi de personalitat, de manera que totes les persones que pertanyen a un mateix grup disposen d'idèntics drets i deures lingüístics, que s'uneixen a la persona i no queden afectats en cas de desplaçament d'un territori a un altre (Quebec), la qual cosa facilita la mobilitat de la ciutadania dins un mateix territori sense posar en perill l'estabilitat lingüística de les comunitats receptores (com ha passat a Finlàndia respecte al suec). En altres casos regeix el principi de territorialitat, que implica el reconeixement de drets col·lectius, de forma que les normes s'estableixen en funció del territori i respecte a tots els habitants d'aquest (ja sigui un estat o un ens subestatal), que n'han de rebre el mateix tractament. Aquest principi és el vigent a la majoria de cantons suïssos o a les regions belgues, excepte Brussel·les, a més dels estats monolingües, és clar, i suposa que en un mateix estat es puguin aplicar polítiques lingüístiques distintes segons el territori afectat i que les persones desplaçades o immigrants d'altres zones lingüístiques aprenguin la llengua pròpia dels habitants d'aquell territori. Tanmateix, això no implica necessàriament que es doni un monolingüisme territorial, ja que en les demarcacions territorials es pot establir més d'una llengua oficial (com ara als cantons suïssos bilingües o trilingües).

Pel que fa a la recepció constitucional del multilingüisme a l'Estat espanyol, l'article 3 de la Constitució espanyola de 1978 (CE) reconeix, encara que només sigui formalment, la diversitat de llengües dins l'Estat i, per tant, incorpora un principi favorable al pluralisme lingüístic entre els fonaments constitucionals de l'Estat, que és el que el TC ha denominat en la seva doctrina «model lingüístic constitucional». Aquest principi es relaciona estretament amb el reconeixement de la realitat plurinacional de l'article 2 CE, que distingeix nacionalitats de regions i empara l'autonomia política d'aquestes.³ El mateix article 3 CE introdueix, però, una clara distinció entre el castellà, que és oficial a tot l'Estat, i la resta de llengües dels territoris que en disposen, l'oficialitat de les quals depèn dels respectius estatuts d'autonomia.⁴ En aquest sentit, aquest precepte segueix una lògica similar a la de la Constitució de la Segona República (1931) a l'hora de consagrar un dret lingüístic prioritari respecte als castellanoparlants a conseqüència de la incidència del seu dret tant en les àrees de parla castellana (monolingües) com en les àrees no castellanoparlants (regions bilingües), a banda del monolingüisme present en les institucions estatals, que es posa en relleu en les institucions que són comunes o generals.⁵

1 En termes comparats, acostumem a distingir dos estatus lingüístics diferents: el de l'oficialitat i el de la simple protecció. El primer s'imposa a les administracions públiques i als ciutadans i ciutadanes que s'hi relacionen, a tot nivell, i el segon té una eficàcia molt més reduïda, perquè el que es pretén és el respecte limitat de l'opció lingüística de les persones que s'expressen en llengües minoritàries i no oficials, que comprèn normalment una gran varietat de pràctiques que van des de la més absoluta inhibició dels poders públics fins a la promoció o el foment de l'ensenyament.

2 Vegeu Vernet, Jaume (2011). «Els elements definidors de l'autonomia de Catalunya». A: Barceló, Mercè; Vintró, Joan. *Dret públic de Catalunya* (p. 147-150). Barcelona: Atelier.

3 Vegeu Pérez Hernández, José Manuel (coord.) (2006). *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*. Barcelona: Atelier; i Vernet, Jaume (2017). «El marc constitucional i estatutari del plurilingüisme». A: Pla, Anna Maria (coord.). *Reptes del dret lingüístic català. Reflexions per a un debat crític*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis de l'Autogovern.

4 Les llengües declarades oficials en els seus estatuts corresponents són: el basc al País Basc i Navarra; el català a Catalunya (art. 6.2 EAC), a les Illes Balears i al País Valencià –tot i que amb la denominació d'«idioma valencià»–; el gallec a Galícia, i l'aranès, com a llengua pròpia del territori d'Aran, a Catalunya (art. 6.5 EAC). Amb tot, hi ha altres llengües no reconegudes com a oficials [el bable i el gallec a Astúries, la *fabla* aragonesa i el català a Aragó, que resten com a patrimoni cultural que ha de ser objecte d'especial respecte i protecció (art. 3.3 CE)].

5 Per bé que l'article 4 de la Constitució de 1931, després de proclamar el castellà com a «idioma oficial de la República» i preceptuar que «tot espanyol té obligació de saber-lo», imposava un límit no previst a la Constitució de 1978: «Excepte el que es disposi en lleis especials, a ningú se li podrà exigir el coneixement ni l'ús d'una llengua regional.»

Es tracta, en opinió de molts juristes i lingüistes, d'una expressió del supremacisme lingüístic del castellà.⁶ Aquesta situació, determinant del fet que el castellà –i només aquest– sigui la «llengua espanyola oficial de l'Estat», i la imposició del deure correlatiu de conèixer-la de «tots els espanyols» *ex* article 3 CE, partia d'una realitat ineluctable com és el fet previ del coneixement generalitzat de l'idioma castellà a tot l'Estat, fruit de «la història compartida dels últims cinc segles»,⁷ per bé que no sigui la llengua materna de tots els ciutadans. Però sobretot responia al propòsit del constituent de preservar un vincle d'unió política a través del castellà considerat de capital importància, com demostra el fet que alguns sectors polítics, primer, i, darrerament, la doctrina constitucional van començar a parlar del castellà com la «llengua comuna».⁸

Això no obstant, la debilitat d'aquest principi plurilingüístic s'ha evidenciat amb les reticències a l'hora de fer present de forma limitada les llengües pròpies en diversos àmbits polítics i administratius de l'Estat (Corts Generals,⁹ TC, etc.) o la mateixa jurisdicció,¹⁰ tot posant en relleu la crua incomprensió atàvica cap a la diversitat lingüística fora dels territoris amb llengua pròpia.¹¹ Potser per això han sorgit periòdicament diferents iniciatives polítiques que han proposat una legislació estatal que en garanteixi aquest ús.¹²

2 El tractament constitucional de les llengües espanyoles distintes del castellà i la interpretació d'aquest per part del Tribunal Constitucional

Si ens fixem acuradament en el tractament constitucional de les llengües espanyoles distintes del castellà (apartats 2 i 3 de l'article 3 CE),¹³ la Constitució parteix d'un reconeixement més aviat escadusser de l'existència de fets diferencials lingüístics a l'Estat, tenint en compte la tradicional postergació de llengües com el català, el basc o el gallec, excloses de la vida institucional, social o educativa en els territoris en què es van originar. La Constitució es limita a remetre als estatuts d'autonomia la determinació de la seva oficialitat

6 Vegeu Moreno Cabrera, Juan Carlos (2018). «El supremacismo lingüístico, la Constitución y el Estatut d'autonomia de Catalunya». Blog de la *Revista Llengua i Dret*, 12 de març de 2018. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya. <<http://eapc-rld.blog.gencat.cat/2018/04/12/el-supremacismo-linguistico-la-constitucion-espanyola-y-el-estatut-dautonomia-de-catalunya-juan-carlos-moreno-cabrera>> [Consulta: 12 març 2018].

7 Punset, Ramón (2013). «Nacionalismo lingüístico e ingeniería social: el plurilingüismo español entre Job y Hobbes». *El Cronista del Estado Social y Democrático de Derecho* (39), 32-49.

8 En plena transició, Ninyoles ja evidencià els problemes sociolingüístics que s'hi començaven a plantejar, i es va avançar en la seva visió crítica al que s'esdevindria posteriorment amb la promulgació de la Constitució de 1978. És en aquest sentit que aquest sociòleg valencià alertà del triple privilegi de què gaudiria el castellà [Ninyoles, Rafael (2004). «Els reptes de la normalització: societat, economia i llengua». A: *Llibre blanc de l'ús del valencià II. Iniciatives per al foment del valencià*. Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua]. En el mateix sentit, Milian, Antoni (2009). «El marc constitucional espanyol relatiu al plurilingüisme: model reeixit o regulació obsoleta?». A: *El plurilingüisme a la Constitució*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autonòmics; Vernet, Jaume (coord.) (2013). *Dret lingüístic* (p. 92-94). Tarragona: Cossetània Edicions; i Blanco Valdés, Roberto Luis (2013). «Políticas lingüísticas y construcción nacional: El laboratorio español». A: *Anuario de la Facultad de Derecho* (17), 475-500.

9 La reforma del Reglament del Senat sobre l'ús de les llengües oficials en les comunitats autònomes en l'activitat de la cambra, de 27 de juliol de 2010, suposà que, atès el seu caràcter de cambra territorial, el català, el basc i el gallec poguessin ser utilitzats en el debat de mocions al ple en la primera intervenció del president de la cambra davant el ple i, com abans de la reforma, davant la Comissió General de les Comunitats Autònomes. Els senadors també poden utilitzar aquestes llengües a l'inici de les seves intervencions davant el ple si ho fan de forma breu i immediatament tradueixen oralment el que acaben de dir.

10 Potser per això la situació del català en l'àmbit de la justícia, tant oral com escrit, no satisfà ni de bon tros les expectatives estatutàries. El Consell d'Europa va constatar el 2016 l'incompliment per part d'Espanya de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (CELRoM) i va instar-lo a «modificar el marc jurídic per deixar clar que les autoritats judicials penals, civils i administratives a les comunitats autònomes puguin dur a terme els processos en les llengües cooficials, quan una part ho demani» (5è Informe sobre el compliment a Espanya de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, del Consell d'Europa 2014-2016. <<https://rm.coe.int/spainpr5-es-docx/1680788433>> [Consulta: 20 abril 2018]). No debades la possibilitat d'al·legar desconeixement del català contradiu la igualtat entre les llengües oficials que proclama l'article 3 EAC i el contingut essencial de l'oficialitat d'una llengua. Sembla raonable pensar que el desconeixement del català mai no serà tan greu per produir indefensió, llevat del supòsit de ciutadans espanyols residents fora de Catalunya que hagin de pledejar a Catalunya.

11 Vegeu Marcet, Joan. (2013). «La política lingüística de l'Estat espanyol: una aproximació a la incomprensió del pluralisme cultural». *Revista de Llengua i Dret* (59), 73; i Pla, Anna Maria (2017) (coord.). *Reptes del dret lingüístic català. Reflexions per a un debat crític*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autonòmics.

12 Proposició de Llei orgànica de protecció, promoció i declaració d'oficialitat de les llengües espanyoles diferents del castellà (Butlletí Oficial de les Corts Generals, Congrés dels Diputats, XII legislatura, núm. 207-1, 9 de febrer de 2018, p. 1), presentada pel Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana.

13 «[...] 2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts. 3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.»

juntament amb el castellà i a expressar la necessitat de respectar la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques com a patrimoni cultural. Al costat d'això, la Constitució afirma que el castellà no és només la llengua espanyola oficial de l'Estat, sinó també que es té el deure de conèixer-la i el dret a usar-la. Espanya i Bulgària són els dos únics estats del món que en el text constitucional inclouen el deure de conèixer una llengua: el castellà i el búlgar, respectivament. És precisament d'aquí d'on s'infereix des d'amplis sectors polítics i doctrinals que el castellà és d'ús necessari en tots els àmbits d'abast estatal, tot i que «conèixer» –això és, entendre una llengua– no hauria de significar tenir la competència per usar-la i, per tant, que el seu ús fos obligatori.¹⁴

Això explica que alguns estatuts i lleis sectorials autonòmiques s'afanyessin al seu moment a atorgar a les respectives llengües originàries la condició no només d'«oficials»,¹⁵ d'acord amb la previsió constitucional de l'article 3 CE, sinó també de llengües «pròpies»,¹⁶ de forma que se'n derivés un criteri en favor de la «normalització» d'aquestes llengües i que la cooficialitat no impliqués l'ús simultani de les dues llengües, sinó que ambdues poguessin esdevenir oficials per si mateixes: una com a llengua pròpia, en ser originària del territori, i l'altra com a llengua de l'estat, a fi de protegir els drets personals dels castellanoparlants arreu de l'estat.¹⁷

La conseqüència d'això és que, amb caràcter general, aquest tipus de declaracions estatutàries van acabar esdevenint «vinculants» per a tots els poders públics actuants en les referides comunitats autònomes (CA), independentment de la titularitat d'aquests poders (STC 82/1986, FJ 2, 5 i 8):

«El derecho de los ciudadanos a usar cualquiera de las dos lenguas ante cualquier administración [dins el territori autònic]» comporta «el consiguiente derecho de todos los poderes públicos (estatales, autonómicos y locales) radicados en la Comunidad de adaptarse a la situación de bilingüismo constitucionalmente prevista y estatutariamente establecida», de manera que correspon a cada poder regular «los medios y el ritmo de la necesaria adaptación» a través d'una activitat de concreció «que en definitiva es de cooperació».

D'acord amb això, la doctrina constitucional tradicional (per totes, la STC 87/1997, FJ 4) va determinar de bell antuvi que l'equilibri competencial en matèria lingüística havia de passar per conciliar dues premisses fonamentals: d'una banda, que l'ens titular d'una competència substantiva posseeix també la titularitat per regular l'ús de la llengua en aquest àmbit material, i no només en els aspectes organitzatius o de funcionament intern, sinó també en les relacions amb els ciutadans; i, de l'altra, que, en tot en aquests casos, el mandat constitucional (i també estatutari) dirigit a les CA per regular el règim de cooficialitat de les llengües i contribuir a la normalització d'aquestes habilita aquests ens per establir el que en algunes sentències es descriu com a «contingut inherent al concepte de cooficialitat» o «abast de la cooficialitat» (STC 82/1986, FJ 5 i 6; STC 123/1988, FJ 5; i STC 56/1990, FJ 40), això és, les conseqüències que han de ser respectades

14 Podeu consultar Fabeiro, Patricia (2013). *El derecho de usar y el deber de conocer las lenguas en la Constitución Española de 1978*. Madrid: Iustel.

15 Segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, «cooficial» significa «que comparteix l'oficialitat, amb igualtat de circumstàncies legals, s'aplica especialment a llengües en un mateix territori». En coherència, el terme «llengua cooficial» és, doncs, el mateix que «llengua oficial», només ens indica que hi ha més d'una llengua oficial. D'altra banda, el concepte «doble oficialitat» remet a un model d'oficialitat lingüística en què l'estat té una sola llengua oficial per al conjunt del territori, que, a més, és l'única oficial en una part important d'aquest, alhora que en territoris autònoms hi ha una segona (o tercera) llengua oficial.

16 Ho van fer primerencament l'Estatut basc de 1979 (art. 6.1) i la Llei del Parlament Basc 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'eusquera. També l'Estatut de Catalunya de 1979 (art. 3.1) i la Llei del Parlament de Catalunya 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya (LNL) (art. 2.1), seguint el precedent de l'Estatut de règim interior de Catalunya de 1933 (art. 3), i, més tardanament, la Llei catalana 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística (LPL), que substituï la LNL de 1983 i, finalment, l'Estatut de Catalunya de 2006 (EAC). Igualment, cal fer referència a l'article 3 de l'Estatut d'autonomia per a les Illes Balears (EAIB) de 1983, a la Llei balear 3/1986, de 19 d'abril, de normalització lingüística (LNL) (preàmbul i art. 2.1), i a l'Estatut d'autonomia de 2007 (art. 4.1 i 35). Finalment, cal fer esment de la Llei autonòmica 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià (LUEV) (art. 2 i 7), i a l'Estatut d'autonomia d'aquesta comunitat de 2006 (EACV) (art. 6).

17 Vegeu Punset, Ramón (2007). «Algunes qüestions controvertides en matèria de cooficialitat lingüística». A: Vernet, Jaume; Punset, Ramón (coord.). *Lenguas y Constitución*. Madrid: Iustel; Puig Salellas, Josep Maria (2009). *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*. A: Franquesa, Ester i Jou, Lluís (cur.). Barcelona: Marcial Pons - Fundació Noguera; Segura, Lluís J. (2011). «Les llengües oficials en la doctrina recent del Tribunal Constitucional». *Revista de Llengua i Dret* (56); i Pons, Eva. *L'oficialitat lingüística: declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Direcció General de Política Lingüística.

prioritàriament pels ens competents derivades d'aquella declaració d'oficialitat en cadascun dels àmbits materials involucrats i la disposició dels mitjans concrets per donar compliment a aquelles conseqüències.¹⁸

Arribats a aquest punt, cal dir que la sentència relativa a l'Estatut de 2006 (STC 31/2010) suposà, encara que per la via de la interpretació conforme en la majoria de casos, una disrupció notable en la doctrina anterior¹⁹ i va establir les bases de la revisió ulterior de diversos conceptes relatius al règim d'oficialitat lingüística en diferents àmbits materials, com tindrem ocasió d'examinar.²⁰ En efecte, en aquesta sentència el TC no només proclamà com a principi fonamental la «igualtat» radical entre el català i el castellà, sinó que declarà la inconstitucionalitat de la consideració «preferent» del català en l'àmbit de les administracions públiques «de Catalunya» (art. 6.1), derivat del caràcter del català com a llengua «pròpia» i que ja havia estat introduït de forma pacífica, i en un context polític propici, a la Llei 1/1998, de política lingüística (LPL).²¹ Segons el tribunal, aquesta prevalença declarada estatutàriament suposaria «la primàcia de una llengua sobre la otra [...] en perjuicio del equilibrio inexcusable entre dos lenguas igualmente oficiales y que en ningún caso pueden tener un trato privilegiado» (FJ 14), i això sens perjudici que el legislador pugui adoptar mesures proporcionades de política lingüística tendents a corregir situacions històriques de desequilibri entre llengües.

A partir d'aquí es pot afirmar que el TC ha anat rebaixant gradualment el nivell de garantia de la llengua catalana en les seves sentències, tot i validar alguns aspectes normatius rellevants. Amb referència al cinema, per exemple, tot i jutjar desproporcionada la quota d'exhibició obligatòria del 50% de pel·lícules en català, el TC determinà com a raonable un percentatge alternatiu del 25% en les projeccions analògiques, sense esmentar les digitals (STC 89/2017).²² Pel que fa a la llei reguladora del sector audiovisual, malgrat no descartar cap vulneració de la Constitució perquè entenia que la voluntat d'aquesta norma era la normalització lingüística, la garantia del pluralisme i no pas la minorització del castellà, després d'exigir l'equilibri degut entre les dues llengües, el TC sancionà favorablement el fet que la majoria de canals que oferissin els distribuïdors de serveis de comunicació fossin en català, de forma que la llengua dels mitjans públics de la Generalitat pogués ser el català, a més del fet que es poguessin crear xarxes entre territoris que comparteixen una mateixa llengua, la qual cosa avalava la reciprocitat d'emissions televisives entre el Principat, el País Valencià i les Illes Balears (STC 86/2017).²³ Finalment, en un àmbit com el de l'acollida de nous immigrants, l'alt tribunal va jutjar com a vàlid que el català fos vehicular en la formació i la informació per a les persones acollides (de forma tributària al que preveu la STC 31/2010 en l'àmbit educatiu) i la primera llengua en la relació entre els estrangers i l'Administració, per bé que considerarà inconstitucional condicionar l'accés a la formació en castellà a l'acreditació prèvia d'unes competències bàsiques en català (STC 87/2017).²⁴

18 Vegeu Milian, Antoni (2016). *Más sobre derechos lingüísticos: Reflexiones sobre los límites constitucionales y su interpretación por el Tribunal Constitucional*. Barcelona - València: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms - Tirant lo Blanch.

19 Per disposar d'una panoràmica sobre les implicacions de la STC 31/2010, podeu veure Pla, Anna Maria (2010). «El règim lingüístic a la STC 31/2010 de 28 de juny». *Revista Catalana de Dret Públic*. Especial *Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*; Pons, Eva (2011). «Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* (12); Muro, Xavier (2010). «Valoració dels aspectes relatius a la llengua en la Sentència de 28 de juny de 2010 sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya». *Revista Catalana de Dret Públic*. Especial *Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*; Jou, Lluís (2011). «La Sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* (12); Alonso de Antonio, Ángel Luis (2011). «La cuestión lingüística en la sentencia del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Catalunya». *Teoría y Realidad Constitucional* (27).

20 Es tracta de sentències relatives a diferents lleis sectorials com la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de l'audiovisual de Catalunya; la Llei d'acollida de persones immigrades i de les retornades a Catalunya (Llei 10/2010, de 7 de maig); la Llei 20/2010, de 7 de juliol, o del Codi de consum de Catalunya (Llei 22/2010, de 20 de juliol), tot i que encara no ha recaigut cap sentència sobre la Llei de l'occità, aranès a l'Aran (Llei 35/2010, d'1 d'octubre) i la Llei d'educació (Llei 12/2009, de 10 de juliol).

21 La Llei 1/1998, de política lingüística (LPL), al marge d'altres lleis sectorials com la de consum o funció pública, actua com una espècie de llei bàsica de l'ordenació juridicolingüística (STC 46/1991).

22 Interposat per més de cinquanta diputats del Grup Parlamentari Popular al Congrés en relació amb diversos preceptes de la Llei 20/2010, de 7 de juliol, del cinema (DOGC núm. 5672, 16 de juliol de 2010).

23 En mèrits del recurs interposat per cinquanta diputats del Grup Parlamentari Popular al Congrés dels Diputats en relació amb diversos preceptes de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya (DOGC núm. 4543, 3 de gener de 2006).

24 Recaiguda després del recurs interposat per la Defensora del Poble en funcions respecte als apartats segon, quart i cinquè de l'article 9 de la Llei 10/2010, de 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya (DOGC núm. 5629, 14 de maig de 2010). Vegeu Viñas, Jordina (2017). «La decisió del Tribunal Constitucional sobre la Llei catalana d'acollida». Blog de la *Revista de Llengua i Dret*. 19 d'octubre de 2017. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública. <<http://eapc-rid.blog.gencat.cat/2017/10/19/la-decisio-del-tribunal-constitucional-sobre-la-lei-catalana-dacollida-jordina-vinas>> [Consulta: 20 abril 2018].

Més endavant ens referirem *in extenso* a la doctrina constitucional recaiguda en matèria de funció pública, consum i ensenyament.

3 El contingut de la regulació estatutària: l'estatus jurídic de la llengua catalana

Les qüestions relatives a la llengua es contenen en diverses parts del text estatutari. En concret, el legislador estatutari va projectar un títol preliminar que declarava l'oficialitat del català juntament amb el castellà i el caràcter del català com a llengua pròpia de Catalunya i, per això mateix, «llengua d'ús normal [i preferent²⁵] de totes les institucions públiques a Catalunya» i «llengua normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament» (art. 6.1 EAC). D'altra banda, també establí diversos mandats de promoció del català dirigits a l'Estat en relació amb les institucions europees, les organitzacions internacionals i els tractats internacionals quan incorporen clàusules de caràcter cultural o lingüístic, etc.²⁶

En el títol relatiu als drets, deures i principis rectors (títol I), el text estatutari conté diversos preceptes relatius al foment i la difusió del català (assenyaladament l'art. 50) i, en regular el Poder Judicial a Catalunya (títol III), inclou algunes normes relatives a l'ús del català en l'Administració de justícia, així com en relació amb els requisits per ocupar places de magistrats, jutges, secretaris, fiscals i altre personal al servei d'aquella Administració (art. 102). El títol dedicat a les competències (IV) preveu la competència exclusiva de la Generalitat per determinar l'abast, els usos i els efectes jurídics de la doble oficialitat i de la llengua pròpia en totes les matèries de competència de la Generalitat i per a la normalització lingüística del català i de la parla aranesa (art. 143). També es fa referència a matèries concretes, com les relatives als mitjans de comunicació social, les notaries i els registres públics. Finalment, el títol sobre les institucions (V) esmenta el català en regular la versió oficial de les lleis i la publicació de normes, disposicions i actes en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC) (art. 65).

A banda dels fonaments doctrinals i jurisprudencials esmentats –i això és rellevant–, l'Estatut se serví de les normes vigents sobre política lingüística [LPL i algunes previsions en lleis estatals com la Llei 5/1985, d'1 de juliol, orgànica del Poder Judicial, o la ja extinta Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú (LRJAP-PAC)]. Per això mateix, potser la principal novetat respecte a l'Estatut de 1979 i al marc legal vigent residia en el fet de convertir en «deure» el coneixement del català (art. 32) (en idèntics termes que preveu per al castellà l'article 3.1 CE), amb el propòsit de garantir la igualtat jurídica dels ciutadans de Catalunya respecte a les dues llengües oficials, de manera que cap persona pogués ser discriminada per raons lingüístiques. Això no obstant, com es dirà més endavant, la STC 31/2010 (FJ 14), després de proclamar radicalment la igualtat entre el català i el castellà, anul·là aquest deure concebut per evitar que ningú pogués al·legar vàlidament el desconeixement del català per impedir-ne el seu ús a un catalanoparlant.

3.1 La declaració de llengua pròpia i l'abast de l'oficialitat del català

Com ja hem vist, l'article 6.1 EAC consagra el català com a llengua oficial d'acord amb el que faculta l'article 3 CE i també la seva naturalesa com a llengua pròpia de Catalunya, amb les conseqüències que això comporta: és la llengua d'ús normal de les administracions i els mitjans públics de Catalunya i és la llengua emprada normalment com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament. Pel que fa al caràcter de llengua pròpia (art. 6.1 EAC), ja present a l'Estatut de 1979, es tracta d'un concepte que ha estat interpretat o bé com un terme sociològic, sense rellevància jurídica, o bé com a fonament de l'oficialitat amb conseqüències jurídiques (STC 46/1991 i STC 337/1994). Sobre aquesta qüestió, el TC va considerar inobjectable que el català és la llengua «peculiar o privativa de Cataluña, por contraste con el castellano, lengua compartida con todas las Comunidades Autónomas», i que aquest caràcter és la condició inexcusable per al seu reconeixement com a llengua oficial per un estatut d'autonomia (STC 31/2010, FJ 14). En aquest context –cal no oblidar-

²⁵ Aquest terme fou declarat inconstitucional i nul d'acord amb la STC 31/2010.

²⁶ Vegeu Ridao, Joan (2009). «El règim jurídic lingüístic al nou Estatut. Principis i àmbits». *Revista de Llengua i Dret* (52). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya; i Vernet, Jaume (2009). «La llengua a l'Estatut d'autonomia de Catalunya. Cap a un nou paradigma?». A: *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Seminari. Barcelona, 18 de març de 2009. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònomic.

ho—, la LPL estableix que aquesta condició del català ha de menar els poders públics i les institucions de Catalunya a protegir la llengua catalana, a usar-la de manera general i a promoure'n l'ús públic en general.

Una de les derivades més importants d'aquesta declaració estatutària és no gensmenys que, com a llengua pròpia, el català és també la llengua d'ús normal de les administracions públiques i dels mitjans de comunicació públics de Catalunya (art. 6.1 EAC). Això no implica, però, que el català sigui la llengua d'ús «preferent» dels poders públics a Catalunya, ni tan sols del poder públic autonòmic (com el text promulgat de l'article 6.1 d'acord amb la distinció que fa la LPL entre la «llengua d'ús», aplicada a totes les institucions de Catalunya, i la llengua «preferentment emprada», reservada a l'Administració de l'Estat). Segons el TC, que anul·là aquesta possibilitat, ha d'imperar el principi de neutralitat de les administracions públiques en l'ús de les llengües oficials, de forma que tota llengua oficial esdevingui llengua d'ús normal per als poders públics i davant els poders públics. I això, sens perjudici de la procedència que el legislador pugui adoptar les mesures de política lingüística que estimi necessàries per compensar el desequilibri històric del català (STC 31/2010, FJ 14), en el que constitueix una manifestació més de la tradicional interpretació supremacista de l'article 3 CE.

D'altra banda, com a llengua pròpia, el català és la llengua emprada normalment com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament (art. 6.1 EAC). Cal tenir en compte que, ben aviat, el TC ja havia considerat que correspon a l'Estat vetllar pel respecte dels drets lingüístics en el sistema educatiu i, en particular, el fet de rebre ensenyament en la llengua oficial de l'Estat, atès que el deure constitucional de conèixer el castellà pressuposa la satisfacció del dret dels ciutadans a conèixer-lo a través dels ensenyaments rebuts en els estudis bàsics (STC 6/1982, FJ 10; STC 337/1994, FJ 10). A aquests efectes, com tindrem ocasió d'examinar més endavant, la Llei d'educació de Catalunya (LEC)²⁷ preveu que «[e]l català, com a llengua pròpia de Catalunya, és la llengua normalment emprada com a llengua vehicular i d'aprenentatge del sistema educatiu». A la STC 31/2010 (posterior a la LEC), el TC no qüestionà «la legitimidad constitucional de una enseñanza en la que el vehículo de comunicación sea la lengua propia de la Comunidad Autónoma y lengua cooficial en su territorio, junto con el castellano [amb invocació de la ja citada STC 337/1994, FJ 9]». Tanmateix, advertí que «el catalán ha de ser, por tanto, lengua vehicular y de aprendizaje en la educación, pero no la única que goce de tal condición, predicable con igual título que el castellano en tanto que lengua igualmente oficial en Cataluña».

Per la seva part, l'article 6.2 EAC estableix la doble oficialitat català-castellà i el dret i el deure conseqüents dels ciutadans de Catalunya de conèixer aquestes llengües. Com ja ha estat dit, el català és la llengua oficial de Catalunya, com també ho és el castellà, que ho és a tot l'Estat. Totes les persones tenen el dret d'utilitzar les dues llengües oficials, i els ciutadans de Catalunya tenen el dret i el deure de conèixer-les. Els poders públics de Catalunya han de facilitar aquest fet i fomentar les mesures que evitin tota discriminació per raó de llengua, d'acord amb l'article 32 EAC: «Totes les persones tenen dret a no ésser discriminades per raons lingüístiques. Els actes jurídics fets en qualsevol de les dues llengües oficials tenen, pel que fa a la llengua, validesa i eficàcia plenes.» Així doncs, aquesta doble oficialitat comporta no només el deure de conèixer el català, sinó també que els poders públics de Catalunya han d'establir les mesures necessàries per facilitar el compliment del deure de coneixement, sense que hi pugui haver discriminació per l'ús de qualsevol de les llengües. Amb tot, com ja ha estat avançat, la STC 31/2010 (FJ 14) interpretà aquest deure estatutari de conèixer el català com un deure de «naturaleza distinta» del de conèixer el castellà en tant que no és jurídicament exigible de forma generalitzada. A parer del TC no hi ha possible simetria amb el castellà, atès que es tracta d'un deure «individualizado y exigible» que té «su lugar específico y propio en el ámbito de la educación, según resulta del art. 35.2 EAC, y en el de las relaciones de sujeción especial que vinculan a la Administración catalana con sus funcionarios, obligados a dar satisfacción al derecho de opción lingüística reconocido en el art. 33.1 EAC». I tot això, a pesar que aquest dret apareix configurat com un deure imperfecte, tan exigible o inexistible a la pràctica com el deure de conèixer el castellà de l'article 3 CE. Com una espècie de principi rector per empènyer a estendre l'ús i el coneixement de la llengua. De manera que no és excessiu afirmar que la susdita interpretació constitucional de l'article 3.1 CE i de l'article 6.2 EAC mena al fet que, en realitat, l'única llengua d'ús obligat a Catalunya sigui el castellà.

²⁷ Article 11.1 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (DOGC núm. 5422, 16 de juliol de 2009).

L'article 6.3 EAC estableix que la Generalitat i l'Estat han d'emprendre les accions necessàries per al reconeixement de l'oficialitat de la llengua catalana a la Unió Europea (UE). Aquest precepte té per finalitat que els ciutadans i les ciutadanes de Catalunya es puguin relacionar en aquesta llengua amb les institucions comunitàries i que pugui ser utilitzada com a llengua de treball i inclosa en els programes lingüístics. En aquest sentit, diferents iniciatives del Govern de l'Estat i acords de la Mesa del Parlament Europeu han comportat alguns avenços, tot i que modestos. Actualment, el català no és llengua oficial i de treball de la Unió Europea, però ha estat reconegut un ús oficial limitat de les llengües oficials espanyoles diferents del castellà en les institucions europees. Les principals institucions i els principals organismes de la UE han reconegut el català, el gallec i el basc com a llengües de comunicació amb la ciutadania. Això vol dir que qualsevol ciutadà es pot adreçar en català, per escrit, a la Comissió Europea, al Parlament, al Consell, al Defensor del Poble Europeu o al Comitè de les Regions, i té dret a rebre una resposta en la seva llengua. També es tradueixen al català algunes publicacions i alguns documents oficials de la UE.²⁸ De la mateixa manera, l'article 6.3 EAC preveu que la Generalitat i l'Estat duguin a terme les accions oportunes per assegurar-ne «la presència i la utilització en els organismes internacionals i en els tractats internacionals de contingut cultural o lingüístic».

Finalment, l'article 6.4 disposa que la Generalitat ha de promoure la comunicació i la cooperació amb les altres comunitats i territoris que comparteixen patrimoni lingüístic amb Catalunya. A aquests efectes, es preveu que tant la Generalitat com l'Estat puguin subscriure acords per a la promoció i la difusió exterior de la llengua catalana.²⁹

4 Els drets i els deures lingüístics: els àmbits de les administracions, el consum i l'ensenyament

4.1 Els drets lingüístics davant les administracions públiques i, en particular, les institucions estatals

D'acord amb l'Estatut, la ciutadania de Catalunya té el dret d'opció lingüística, això és, tothom té dret a ser atès oralment i per escrit en la llengua oficial escollida en les relacions amb les institucions, organitzacions i administracions públiques, sense distingir si es tracta d'«institucions» de Catalunya (integrants del sistema institucional de la Generalitat, que inclou els ens locals segons l'art. 2 EAC) o d'«administracions» de Catalunya (Administració de l'Estat) (art. 33.1 EAC). Aquest dret es concreta tant en el vessant actiu (la llengua en què la ciutadania es pot dirigir a aquests òrgans) com en el passiu (el dret de ser atès en la llengua oficial escollida), sense que es puguin produir càrregues o perjudicis derivats de l'exercici d'aquest dret. A més, obliga totes les institucions, organitzacions i administracions públiques, inclosa l'administració electoral a Catalunya, així com les entitats privades que en depenen, i, en general, quan exerceixen funcions públiques.

Aquesta disposició estatutària arrenca del fet acceptat per la doctrina constitucional que l'obligació d'adaptar-se a la doble oficialitat lingüística abraça tots els poders públics «independentement del caràcter estatal (en sentido estricto), autonómico o local de los distintos poderes públicos» (STC 82/1996, FJ 12 i 14), tot partint de la base que «la cooficialidad [de les llengües diferents del castellà] lo es respecto a todo el resto

²⁸ El Parlament Europeu va aprovar, l'11 de desembre de 1990, la resolució sobre les llengües a la Comunitat i la situació de la llengua catalana. El text és conegut com la «Resolució Reding», perquè la llavors eurodiputada Viviane Reding en va ser la ponent. En aquesta resolució s'aposta per reforçar la comunicació en català de les institucions europees cap als ciutadans. En aquest sentit, podeu consultar l'Acord administratiu entre la Comissió Europea i el Regne d'Espanya (2006/C 73/06) C 73/14, DOUE ES, de 25 de març de 2006. <<http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/legislacio/UE/arxius/comissio.pdf>> [Consulta: 12 març 2018]; l'Acord administratiu entre el Regne d'Espanya i el Consell de la Unió Europea (2006/C 40/02) C 40/2, DOUE ES, de 17 de febrer de 2006 <<http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/legislacio/UE/arxius/consellUE.pdf>> [Consulta: 12 abril 2018]; i l'Acord amb Espanya per permetre l'ús de les seves llengües cooficials en la correspondència amb els ciutadans espanyols i els residents a Espanya, de 27 d'abril de 2009.

²⁹ A aquests efectes, cal tenir present que l'Institut Ramon Llull (IRL), consorci constituït el 2002 pels governs de Catalunya i de les Illes Balears, és l'organisme públic encarregat de promoure a l'exterior els estudis de llengua i cultura catalanes en l'àmbit acadèmic, la traducció de literatura i pensament escrits en català, i la producció cultural catalana en altres àmbits com el teatre, el cinema, el circ, la dansa, la música, les arts visuals, el disseny o l'arquitectura. L'IRL forma part de la Fundació Ramon Llull, fundació constituïda pel govern d'Andorra, l'Institut Ramon Llull, el Consell General dels Pirineus Orientals, l'Alguer i la Xarxa de Ciutats Valencianes, que té la seu a Andorra. Podeu consultar el web <<https://www.llull.cat/catala/home/index.cfm>> [Consulta: 12 abril 2018].

de poderes públicos radicados en el territorio autonómico, sin exclusión de los órganos dependientes de la Administración central i de otras instituciones estatales en sentido estricto».³⁰

En aquest sentit, l'article 56. 2 de la Llei 7/2007, de 12 d'abril, de l'Estatut bàsic de l'empleat públic (EBEP), estableix que «[l]es administracions públiques, en l'àmbit de les seves competències, han de preveure la selecció d'empleats públics degudament capacitats per cobrir els llocs de treball a les comunitats autònomes que tinguin dues llengües oficials».³¹ A més, el legislador estatutari va manejar la jurisprudència constitucional que havia acceptat que el caràcter de llengua oficial de les llengües distintes del castellà era un factor determinant no només perquè el català fos admès com a mitjà normal i vàlid de comunicació a l'interior de cadascun dels poders públics (i entre ells) i en la seva relació amb els subjectes privats, sinó també perquè fossin reconegudes la raonabilitat i la imprescindibilitat de valorar el coneixement d'aquesta llengua com a requisit general de capacitat per accedir a un lloc de treball a l'Administració pública, seguint criteris d'eficàcia i d'extensió territorial del seu ús (STC 46/1991, FJ 8).³²

Cal tenir present que la doctrina constitucional anterior a la STC 31/2010 havia admès repetidament l'existència d'un títol competencial específic per a les comunitats amb llengua pròpia i oficial, i les habilitava per regular l'abast i els efectes de la cooficialitat (STC 82/1986, STC 123/1988, STC 56/1990 i STC 337/1994). Com va reconèixer en la STC 31/2010, amb citació de la seva doctrina tradicional:

«[...] el mandato constitucional y estatutario [...] en orden a adoptar medidas normalizadoras, y sobre todo a regular el régimen de cooficialidad de las lenguas, las habilita para establecer lo que se ha denominado [per les STC 82/1986 i 56/1990] “contenido inherente al concepto de cooficialidad” o “alcance de la cooficialidad” [...], es decir, las consecuencias genéricas que se derivan del carácter oficial de una lengua que han de ser respetadas como un *prius* por los entes competentes [en el sentit del dret de tot ciutadà de dirigir-se a les administracions públiques en qualsevol de les llengües oficials de la comunitat (STC 123/1988)], al precisar en los ámbitos materiales qué titularidad corresponde al uso de las lenguas y al establecer los medios concretos para dar cumplimiento a aquellas consecuencias y a las exigencias de la normalización» (FJ 4).

De fet, fou en aquest context que la LPL establí que la Generalitat, les administracions locals i les altres corporacions públiques, i també les institucions i les empreses que en depenen, «han d'emprar el català en llurs actuacions internes i en la relació entre ells. També l'han d'emprar normalment en les comunicacions i les notificacions adreçades a persones físiques o jurídiques residents en l'àmbit lingüístic català, sens perjudici del dret dels ciutadans i ciutadanes a rebre-les en castellà, si ho demanen» (art. 9.1), a més del fet que en els procediments administratius s'ha d'emprar el català, sens perjudici del dret dels ciutadans a presentar documents, fer manifestacions i, si ho sol·liciten, rebre notificacions en castellà (art. 10). Igualment, totes les persones tenen el dret de demanar i rebre els documents públics emesos a Catalunya en la llengua oficial que elegeixin, i els poders públics, el deure d'expedir-los en la llengua sol·licitada.

Per la seva banda, l'article 11 LPL, relatiu a la capacitació lingüística del personal al servei de les administracions de Catalunya, determina que «[e]l personal [...] ha de tenir un nivell de coneixement adequat i suficient de les dues llengües oficials, tant en l'expressió oral com en l'escripta, que el faci apte per a desenvolupar les funcions pròpies del seu lloc de treball» i que «[e]n el procés de selecció [...] s'ha d'acreditar el coneixement de la llengua catalana, tant en l'expressió oral com en l'escripta, en el grau adequat a les funcions pròpies de

30 Colom Pastor, Bartomeu (1981). «Normalización lingüística y administración pública». A: *Las lenguas nacionales en la Administración*. València: Diputació Provincial de València; Boix-Fuster, Emili (2004). «Les llengües en els òrgans centrals de l'Estat espanyol (Un balanç de 25 anys de la Constitució espanyola)». *Llengua, societat i comunicació. Revista de Sociolingüística de la Universitat de Barcelona* (2) [Vint-i-cinc anys de Constitució espanyola: un model lingüístic per avaluar]; i Institut d'Estudis Autònoms (2011). *Drets lingüístics, de debò? Els drets lingüístics en les actuacions administratives i en determinades activitats supervisades per les administracions*. Seminari. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.

31 L'excepció, parcial, a aquesta regla general la constitueixen, paradoxalment, les forces armades, les quals, com a administració militar que actua en les diferents parts del territori de l'Estat, es troben subjectes al règim de cooficialitat lingüística, allà on existeixi, però només en allò que resulti aliè a les relacions internes del servei. Dins d'aquestes, en efecte, el castellà és la seva única llengua de comunicació, ateses raons de «funcionalitat i operativitat» en tractar-se d'una institució estatal d'àmbit general. L'altra gran excepció són els òrgans constitucionals de l'Estat amb seu exclusiva a la capital d'aquest, per bé que la denominada «reforma del Senat» (1994), consistent en una reforma del Reglament d'aquesta cambra (RS), va autoritzar una utilització molt limitada de les llengües oficials distintes del castellà (per exemple, l'exclou de les sessions de control a l'Executiu).

32 Vegeu, en aquest sentit, Vernet, Jaume (2009). «L'ús oficial: administracions públiques i àmbit institucional». *Simposi internacional sobre el català al segle XXI. Balanç de la situació i perspectives de futur*. A: Vallverdú, Francesc (cur.) (p. 71). Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Catalans.

les places de què es tracti, en els termes establerts per la legislació de la funció pública». Sobre això mateix, l'article 42 del Decret legislatiu 1/1997, de 31 d'octubre, pel qual s'aprova la refosa en un text únic dels preceptes de determinats textos legals vigents a Catalunya en matèria de funció pública, preveu que «[...] [e]n el procés de selecció s'ha d'acreditar el coneixement de la llengua catalana, tant en l'expressió oral com en l'escripta».

Amb tot, cal tenir en compte que, amb posterioritat i a remolc de la STC 31/2010, la STC 165/2013, relativa a la Llei balear 9/2012, de 19 de juliol, per la qual es modifica la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, suposà un gir copernicà en la doctrina tradicional del TC. En la resolució, el TC assumí de forma acrítica l'exposició de motius de la llei qüestionada en el sentit de proclamar una «àmplia» implantació del català en la societat i en l'Administració pública balear, cosa que deixava entreveure una preocupació infundada per la necessitat de protegir el castellà a les comunitats amb llengua pròpia i oficial diferent d'aquest, argument que, com veurem, s'anirà repetint en resolucions posteriors. En suma, aquesta sentència no només suposà una clara infravaloració de la llengua catalana, sinó també de l'eficàcia normativa dels estatuts d'autonomia, com va succeir a la STC 31/2010.

D'altra banda, l'article 33, apartats 3, 4 i 5 EAC va preveure la garantia del dret d'opció lingüística en els àmbits de l'Administració de justícia, la jurisdicció, les notaries, els registres, l'Administració de l'Estat radicada a Catalunya i els òrgans constitucionals i jurisdiccionals d'àmbit estatal, la qual cosa implicava que el personal al servei d'aquestes institucions havia d'acreditar un nivell adequat i suficient de les dues llengües oficials. No obstant això, cal no oblidar que l'article 341 LOPJ determina que, en totes les actuacions judicials, els jutges, magistrats, fiscals i altres funcionaris judicials han d'utilitzar el castellà, per bé que podran utilitzar també la llengua oficial pròpia de la comunitat autònoma si cap de les parts s'hi oposa al·legant un desconeixement que pugui generar indefensió. I afegeix que les actuacions judicials i els documents presentats en l'idioma oficial d'una CA tindran plena validesa sense necessitat de traducció al castellà excepte quan hagin de tenir efectes fora de la jurisdicció, excepte que es tracti de comunitats amb llengua oficial coincident. A més, els articles 341 i 471 LOPJ disposen que per a la provisió de les places de jutges i magistrats, així com les del personal al servei de l'Administració de justícia, en les CA que gaudeixen de llengua oficial o de dret propi, el Consell General del Poder Judicial valorarà com a mèrit el coneixement de dita llengua i l'especialització en aquest dret. Pel que fa a la configuració del coneixement de la llengua catalana com a mèrit preferent, l'Estatut no en diu res volgutament, a l'espera –es va dir– d'una eventual modificació de la legislació orgànica estatal, amb la pretensió de no cosificar en el text estatutari una condició que, amb el temps, podria evolucionar com a requisit.

Amb tot, la STC 31/2010 declarà que aquest precepte (art. 33 EAC) no impedeix o obstaculitza la «proporcionalitat» (en els termes a què es referia la citada STC 82/1996) ni la «progressivitat» en l'aplicació de les mesures necessàries per satisfer l'objectiu disposat en la norma ni la «raonabilitat» en el seu desplegament (FJ 21). Podríem dir, a més, que el TC se citava a si mateix a valorar aquesta previsió més endavant per testar si no lesiona drets ni disminueix la competència estatal, tenint en compte –afirma– que no es poden desconèixer els efectes de la declaració de cooficialitat. En particular, i de forma totalment supèrflua, el tribunal va admetre una interpretació conforme de l'apartat 5 relatiu als òrgans constitucionals i judicials d'abast estatal, que es remet al «procediment establert per la legislació corresponent», en advertir que l'Estatut esdevindria inconstitucional en aquest punt si es pretengués derivar de l'oficialitat del català la seva qualitat de mitjà de comunicació jurídicament vàlid respecte a poders públics no radicats al territori de la Comunitat Autònoma de Catalunya:

«[...] vinculación por principio reservada a la única lengua española común» per tractar-se de «órganos [...] de naturaleza y significación exclusivamente estatales [...], con independencia del lugar donde radique su sede y de donde reciban el impulso para actuar, [de manera que] su actividad se ejerce con referencia no a una determinada Comunidad Autónoma, sino a todo el territorio nacional, por lo que no puede tener cabida en ellos la cooficialidad idiomática» (STC 31/2010, FJ 21 *in fine*, i 137/2010, FJ 6).³³

33 Vegeu Milián, Antoni (2010). «El règim de les llengües oficials. Comentari a la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny». *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*. Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autonòmics, p. 131; i Pons, Eva (2010). «La llengua en la Sentència de 28 de juny de 2010». *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*. Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autonòmics, p. 150.

Finalment, destacarem que el TC, en declarar la constitucionalitat del principi rector *ex* article 50.5 EAC (la Generalitat i l'Administració local i el seu sector públic han d'emprar el català en llurs actuacions internes i en les relacions entre ells), va excloure qualsevol interpretació literal del precepte, atès que «sólo los particulares, en tanto que titulares del derecho de opción lingüística garantizado por el propio art. 33.1 EAC, pueden preferir una u otra de ambas lenguas en sus relaciones con el poder público radicado en Cataluña» (STC 31/2010, FJ 23). Tanmateix, més endavant, per salvar la constitucionalitat del precepte, va admetre que el legislador pot disciplinar usos indistints i fins va preveure que l'ús del català fos superior al del castellà, probablement en consideració a l'omissió sobre la figura dels particulars en la legislació estatal de règim jurídic de les administracions (art. 36.1 LRJAP-PAC), i a la utilització residual del català en les actuacions internes de l'Administració perifèrica de l'Estat a Catalunya. Tot amb tot, aquest pronunciament decisiu suposà que el tribunal negués qualsevol posició prioritària del català ni encara que fos respectat el dret a rebre les comunicacions en castellà en cas que els destinataris desconeguessin l'altra llengua oficial (FJ 14, lletra a), de forma tributària a la inconstitucionalitat declarada de l'incís «preferent» de l'article 6.1 EAC.

4.2 Els drets lingüístics en l'àmbit del consum

L'Estatut preceptua, en termes similars a l'article 32 LPL, que totes les persones tenen el dret de ser ateses oralment i per escrit en la llengua oficial que elegeixin en la seva condició d'usuàries o consumidores de béns, productes i serveis. En concret, l'article 34.1 EAC estén a l'àmbit de les relacions interprivades el dret d'«opció lingüística», de forma que les entitats, les empreses i els establiments oberts al públic queden subjectes al deure de «disponibilitat lingüística» en els termes establerts per la llei (art. 34.2). En aquest cas, el títol habilitant és la defensa dels drets de les persones consumidores i usuàries, que justifica limitacions a la llibertat d'empresa (art. 38 CE), i l'interès que motiva aquesta intervenció és el d'assegurar una atenció respectuosa al personal consumidor i usuari en l'exercici d'un dret legítim com és el d'utilitzar qualsevol de les llengües oficials. Aquesta previsió genèrica es remet, tanmateix, al desplegament legal corresponent per establir els termes concrets del seu compliment.

La STC 31/2010 ratificà aquest deure de disponibilitat lingüística de les entitats, les empreses i els establiments oberts al públic, a concretar legalment, tot i advertir que en l'àmbit de les relacions entre privats l'Estatut no pot imposar de manera immediata i directa el deure de disponibilitat lingüística com en l'àmbit públic, a més de prohibir que la regulació de desplegament estableixi cap tipus d'obligacions individuals en relació amb els titulars i treballadors. Precisament, la Llei 22/2010, de 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya, pràcticament coetània a la STC 31/2010, s'encarregà de regular els drets dels consumidors a Catalunya, amb fonament en la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de consum. L'article 128-1 d'aquesta llei, que més tard seria impugnat, garanteix el dret de les persones consumidores a ser ateses oralment i per escrit en la llengua oficial que escullin, de forma que, sens perjudici del respecte ple al deure de disponibilitat lingüística, puguin rebre en català les invitacions a comprar, la informació de caràcter fix, la documentació contractual, els pressupostos, les factures i altres documents, com també les informacions necessàries per al consum, l'ús i el maneig adequats dels béns i serveis i, especialment, les dades obligatòries relacionades directament amb la salvaguarda de la salut i la seguretat, i, finalment, informació sobre els contractes, les condicions generals i la documentació que hi faci referència o que se'n derivi.

La STC 88/2017 avalà la constitucionalitat de la norma esmentada, però en forçà una interpretació conforme molt restrictiva tot utilitzant de forma profusa la doctrina de la STC 31/2010. Així, primer de tot nega que de l'article recorregut 128-1 i declarat constitucional se'n puguin derivar obligacions individuals exigibles de manera «general, immediata i directa», i, en segon terme, resta virtualitat a la possibilitat que es pugui establir un règim sancionador per la infracció d'aquestes obligacions individuals, atès que «en el ámbito de las relaciones entre privados, no se puede establecer un régimen sancionador frente a eventuales incumplimientos de la norma autonómica». El més rellevant, però, és que, tenint en compte que el segon apartat del precepte indica que els consumidors tenen dret a rebre en català «la informació de caràcter fix», aquest advertiment del TC cal interpretar-lo com una interdicció a les multes imposades als comerços que no retolin en català, tot i la declaració de constitucionalitat.³⁴

34 Vegeu Pou, Agustí (2017). «Consideracions sobre la Sentència del Tribunal Constitucional relativa a les previsions lingüístiques del Codi de consum de Catalunya». Blog de la *Revista Catalana de Dret Públic*, 16 de novembre de 2017. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya. <<http://eapc-rld.blog.gencat.cat/tag/agusti-pou/>> [Consulta: 20 abril 2018].

D'altra banda, la sentència admet la «intervenció» lingüística en les relacions entre particulars, tot i insistir en la prohibició de l'obligació lingüística individualitzada i no «corporativa» per part del comerç o dels establiments oberts al públic. En concret, sobre el dret a rebre en català la informació i els documents de l'empresa, el comerç o l'establiment, la resolució assenyalava que l'objectiu de promoure el català de la norma és legítim (sobre la base de l'article 3.3 CE), a més d'admetre que no s'exclou en cap cas el castellà, ja que l'obligació legal s'estableix sens perjudici de rebre la documentació també en castellà i de lliurar la informació en català, a més de «sin perjuicio del respeto pleno a la legislación estatal y al margen que esta le deja a la comunidad autónoma». En aquest sentit, la STC 88/2017 recorda la doctrina de la STC 147/1996, que permetia l'articulació de la normativa estatal i autonòmica en l'establiment d'obligacions lingüístiques en l'etiquetatge.³⁵

Al costat d'això, però, el TC considerarà que «en el caso de los consumidores nacionales [no catalans] la obtención de una información comprensible se obtiene siempre que esta se dé en castellano» per tal com «la Constitución establece el deber de conocimiento del castellano, idioma común de todos los españoles». Per justificar això, el TC raona que mentre que l'ús del castellà respon a una necessitat comunicativa recollida a la Constitució, el català respon més aviat a una voluntat de promoció cultural. I, en tot cas, deixa la porta oberta, de forma totalment preventiva, al fet que el legislador estatal limiti en el futur la competència autonòmica tot valorant que la normativa impugnada és constitucional «en ausencia de armonización normativa de la materia por parte del Estado», fonamentada en els articles 149.1, 13 i 16 CE (títols competencials exclusius de l'Estat que faculden a regular amb caràcter bàsic el tractament igualitari en l'exercici de drets, l'economia general o la sanitat), a banda de significar que aquesta limitació competencial pot venir guiada per la normativa de la UE, on el català –no ho oblidem– no és oficial.

4.3 Els drets lingüístics en l'àmbit de l'ensenyament

Els drets constitucionals en matèria lingüística en l'àmbit de l'ensenyament no es recullen textualment en l'articulat de la carta magna, sinó que han estat deduïts per la jurisprudència del TC (en particular, la rellevant STC 337/1994). Partint del fet que el dret i el deure d'ensenyar les llengües oficials deriven del joc combinat de la declaració d'oficialitat i, per tant, del dret a conèixer-les i usar-les (article 3 CE en connexió amb el dret a l'educació de l'article 27 CE),³⁶ el paràmetre assenyalat per la doctrina constitucional és la garantia, al final de l'etapa educativa obligatòria, del domini de la llengua o les llengües oficials en un territori, per a la qual cosa s'assigna a l'Estat en el seu conjunt (incloent-hi les CA) «el deber constitucional de asegurar el conocimiento tanto del castellano como de las lenguas propias de aquellas comunidades que tengan otra lengua como oficial» (STC 87/1983, FJ 5, reiterada a la STC 337/1994, FJ 10).

En efecte, la CE configura el dret a l'educació com un dret de naturalesa prestacional i, doncs, encomana la seva organització als poders públics competents. Això té implicacions significatives. En primer lloc, el dret constitucional a l'educació en les llengües oficials pot ser garantit mitjançant una pluralitat de models, i correspon en cada cas a l'administració competent determinar la forma com s'ha de rebre aquesta educació en una llengua o l'altra, de conformitat amb el repartiment competencial en la matèria. Una mostra d'això és la diversitat de models lingüístics educatius aplicats a l'Estat espanyol,³⁷ com ara el de conjunció lingüística, inspirat per la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya (LNL),³⁸ que exclou l'elecció de llengua i la separació dels alumnes per centres o grups de classe per raó de llengua.

35 Aquesta sentència va resoldre el conflicte positiu de competència interposat pel Govern de la Generalitat de Catalunya contra el Reial decret 1122/1988, de 23 de setembre (BOE núm. 238, 4 de novembre de 2017), pel qual s'aprovà la Norma general d'etiquetatge, presentació i publicitat dels productes alimentaris envasats, i declarà que vulnerava les competències de la Generalitat.

36 En aquest sentit, és obligat fer referència a alguns autors que han tractat a bastament la qüestió des de diferents punts de vista: Milian, Antoni (1994). *Derechos lingüísticos y derecho fundamental a la educación: un estudio comparado: Italia, Bélgica, Suiza, Canadá y España*. Madrid: Civitas; Albertí, Enoch (1995). «El régimen lingüístico de la enseñanza (Comentario a la STC 337/1994, de 23 de diciembre)». *Revista Española de Derecho Constitucional* (44); Parejo, Luciano (1999). «El sistema de conjunción lingüística en la enseñanza no universitaria». A: *Estudios jurídicos sobre la Ley de Política Lingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autonòmics - Marcial Pons; Urrutia, Iñaki (2005). *Derechos lingüísticos y euskera en el sistema educativo*. Bilbao: Pamiela Argitaletxea; i Fernández, Germán (2007). «La lengua de la enseñanza». *Cuadernos de Derecho Judicial* (11).

37 Vegeu Pons, Eva i Vernet, Jaume (2009). «La llengua de l'ensenyament a les Comunitats Autònomes amb llengua pròpia». *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* (8), 162-185.

38 De fet, l'establiment del català com la llengua vehicular i d'aprenentatge emprada normalment en l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria no es produeix fins al desplegament reglamentari de la LNL el 1992, en concret en el

Com és àmpliament conegut, la STC 337/1994 va declarar la plena constitucionalitat d'aquest model, inclosa la determinació que el català, com a llengua pròpia de Catalunya, sigui la llengua vehicular de l'ensenyament i el seu «centre de gravetat» (FJ 7, 8 i 10). L'alt tribunal arribà a aquesta conclusió prenent com a base dos grans arguments: l'objectiu d'integració i cohesió social, i la normalització lingüística. El primer arrencava del fet que, a parer del tribunal, la garantia del coneixement correcte d'ambdues llengües a l'acabament de l'ensenyament bàsic comportava la no exclusió de cap de les dues llengües oficials i era suficient per complir amb la previsió de l'article 3.1 CE sobre el deure de coneixement del castellà. El segon passava per constatar el fet que el model lingüístic educatiu català ha estat concebut per preservar una realitat sociolingüística ineludible que reclama esmenar situacions històriques de desequilibri i evitar situar el català en una posició secundària.

En segon lloc, i directament connectat amb l'esmentada naturalesa prestacional del dret a l'educació, el TC ha afirmat que «[n]inguno de los múltiples apartados del artículo 27 de la Constitución [...] incluye, como parte o elemento del derecho constitucionalmente garantizado, el derecho de los padres a que sus hijos reciban educación en la lengua de preferencia de sus progenitores en el Centro docente público de su elección» (STC 195/1989, de 27 de novembre, FJ 3). Aquesta declaració ha estat reiterada en altres sentències posteriors [STC 19/1990 (FJ 4) i STC 337/1994 (FJ 9)], així com en l'encara més recent STC 48/2013, en la qual, després d'afirmar que l'educació constitueix una activitat reglada, es recorda que:

«El derecho a la educación que la Constitución garantiza no conlleva que la actividad prestacional de los poderes públicos en esta materia pueda estar condicionada por la libre opción de los interesados de la lengua docente. Y por ello los poderes públicos –el Estado y la Comunidad Autónoma– están facultados para determinar el empleo de las dos lenguas que son cooficiales en una Comunidad Autónoma como lenguas de comunicación en la enseñanza, de conformidad con el reparto competencial en materia de educación» (FJ 3).

Aquesta capacitat organitzativa del sistema educatiu per part de la Generalitat de Catalunya ha estat reconeguda pel TC, tot i advertir que ha de garantir l'ús i el coneixement del castellà (STC 337/1994, FJ 10).

D'altra banda, l'Estatut de 2006 prescriu amb caràcter general (art. 35.1) que tothom té dret a rebre l'ensenyament en català i que aquest s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament universitari i en el no universitari. La norma institucional bàsica acull així el model dissenyat per la LNL i el seu desplegament reglamentari posterior (decrets 362/1983, 576/1983 i 18/1986), en què s'afirmava que els centres educatius havien de tenir el català com a vehicle d'expressió normal en la seva activitat docent, tot i que l'ensenyament del castellà tingués una presència adequada en els plans d'estudi. Aquesta dicció estatutària té en compte el fet que, com ja s'ha expressat, el dret a l'educació no inclou un dret a elegir la llengua de l'ensenyament (STC 195/1989) i que això, a més, no forma part de la competència estatal *ex* article 149.1.30 CE (que li reserva la potestat d'establir les normes bàsiques per al desenvolupament del dret fonamental a l'educació de l'article 27 CE, d'acord amb la STC 337/1994). Reblant, l'article 35.2 EAC preveu que l'alumnat té dret a no ser separat en centres ni en grups de classe diferents per raó de la seva llengua habitual, i preveu, en tot cas, que l'alumnat que s'incorpori tardanament al sistema escolar gaudeixi del dret a rebre un suport lingüístic especial si la manca de comprensió li dificulta seguir l'ensenyament amb normalitat.

Així les coses, es pot dir que l'Estatut consagra els dos pilars bàsics del model lingüístic a l'escola adoptat des de 1983 i validat a la STC 337/1994: primer, el model de conjunció lingüística (davant el model de segregació lingüística vigent, per exemple, al País Basc), i, segon, la garantia que al final de l'etapa obligatòria tot l'alumnat pugui utilitzar normalment i correctament les dues llengües. Per això, el professorat ha de conèixer les dues llengües oficials i ha d'estar en condicions de fer-ne ús en la tasca docent, sense que tingui dret a elegir entre totes dues. A l'ensenyament universitari, el professorat i l'alumnat tenen dret a expressar-se en la llengua oficial que escullin, tot i que, com preceptua la LPL (art. 24.3), han de conèixer suficientment les dues llengües, d'acord amb les exigències de la seva tasca docent.

En relació amb aquesta regulació estatutària i en coherència amb la seva doctrina tradicional,³⁹ la STC 31/2010 va reconèixer, novament, que no existeix el dret al fet que els fills rebin l'educació només en una

Decret 75/1992, pel que fa a l'educació infantil; el Decret 95/1992, en relació amb l'educació primària, i el Decret 96/1992, pel que fa a l'educació secundària.

³⁹ No cal dir que la STC 31/2010 (FJ 23) reitera en aquests punts altres pronunciaments anteriors: «No puede ponerse en duda la

de les llengües cooficials segons elecció dels interessats, sinó que correspon als poders públics, d'acord amb la distribució competencial, determinar la presència de les llengües oficials en el sistema educatiu. També va reconèixer que el caràcter cooficial de les llengües i el principi de normalització lingüística de la llengua catalana han de comportar que les dues llengües oficials siguin objecte d'ensenyament i que el català pugui ser el «centre de gravetat» del sistema educatiu a Catalunya, però sense que això signifiqui l'exclusió del castellà com a llengua d'ensenyament.

La regulació estatutària, doncs, no permet excloure el castellà, com resulta del sentit no exclouent de l'ús normal del català i de la resta d'enunciats de l'apartat 2 de l'article 35 EAC, que estableixen el dret i el deure de conèixer el català i el castellà en finalitzar l'ensenyament obligatori i el fet que ambdues llengües han de ser presents als plans d'estudis. Això no obsta, tanmateix, que la Generalitat pugui determinar una major presència de la llengua catalana com a llengua vehicular de l'ensenyament (STC 337/1994, tot i que aquesta sentència es referia només al primer ensenyament, i la STC 31/2010 estén aquest criteri a totes les etapes i cicles educatius). De fet, aquesta darrera sentència (FJ 24) no imposa cap percentatge concret pel que fa a l'ús de les llengües oficials com a llengües docents. La referència a la igualtat d'ús es refereix simplement al fet que totes dues s'han d'emprar com a llengües vehiculars. A més –no ho oblidem–, la doctrina constitucional, especialment a la STC 337/1994, ha deixat sempre molt clara la competència de l'Administració autonòmica a l'hora de determinar la proporció d'aquests usos, atès que és un element inherent a l'organització de l'activitat educativa i de la naturalesa prestacional del dret a l'educació.

En un altre ordre de coses, cal tenir present que la competència de la Generalitat en matèria d'educació (art. 131 EAC) fou desenvolupada mitjançant la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), que conté diverses disposicions sobre l'ús de les llengües a l'ensenyament. La LEC determinà de forma prolixa en el seu títol II (art. 9-18) el règim lingüístic del sistema educatiu amb la finalitat de garantir la normalització lingüística del català a tota la població escolar, independentment de quina sigui la seva llengua habitual, el compliment del deure i l'exercici del dret de conèixer amb suficiència oral i escrita el català i el castellà. El seu desplegament el componen el Decret 142/2007, d'ordenació dels ensenyaments d'educació primària; el Decret 143/2007, d'ordenació dels ensenyaments en l'educació secundària obligatòria, i el Decret 181/2008, d'ordenació dels ensenyaments del segon cicle de l'educació infantil (parcialment anul·lat per sentència del Tribunal Suprem, com veurem), que contenen diverses disposicions sobre l'ús de les llengües oficials en l'ensenyament. Cal tenir en compte, tanmateix, que aquesta llei fou impugnada per considerar que el model educatiu plantejat a la norma limita els drets lingüístics dels ciutadans de Catalunya i no promou un model de societat oberta.⁴⁰

En l'interregne entre la STC 31/2010 i la nonada sentència del TC sobre la LEC, les sentències del Tribunal Suprem de 9, 13 i 16 de desembre de 2010, 19 de maig de 2011 i 12 de juny de 2012 van tenir un impacte notable en el sistema lingüístic escolar de Catalunya, tenint en compte que a partir d'uns casos concrets que van ser judicialitzats a través de l'ordre contenciós administratiu es va arribar a controvertir sobre la competència general de la Generalitat per fixar l'ús de les llengües oficials a Catalunya com a llengües vehiculars i sobre l'existència d'un dret dels pares a escollir la llengua de l'ensenyament i amb quin abast, aspectes ambdós sobre els quals, com hem vist, la doctrina constitucional ha reiterat un mateix criteri.⁴¹ Tanmateix, cal fer esment que el mateix Tribunal Suprem va variar la posició sostinguda en aquestes resolucions a la sentència de 19 de febrer de 2013, en establir que la Generalitat, en execució d'aquella

legitimidad constitucional de una educación en la que el vehículo de comunicación sea la lengua propia de la Comunidad Autónoma y lengua cooficial en su territorio, junto con el castellano (STC 137/1986 FJ 1)», atès que aquesta conseqüència es deriva de l'article 3 CE i del que disposa l'estatut d'autonomia respectiu (STC 337/1994, FJ 9).

40 Recurs d'inconstitucionalitat núm. 8741-2009, interposat per més de cinquanta diputats del Grup Parlamentari del Partit Popular al Congrés dels Diputats en relació amb diversos preceptes de la Llei del Parlament de Catalunya 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (BOE núm. 268, 6 de novembre de 2009).

41 Convé ressaltar que els recursos contenciosos administratius resolts per mitjà d'aquestes STC es van iniciar en el període 2006-2009 i, per tant, són anteriors a la STC 31/2010 (i anteriors també en molts casos als decrets de 2007 i 2008) i responen a un marc legal i normatiu diferent de l'actual. Tanmateix, el Tribunal Suprem els aplica el que anomena «la doctrina» de la STC 31/2010. Podeu consultar Pons, Eva (2013). «La llengua de l'ensenyament en la jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem». A: *Els drets lingüístics en el sistema educatiu. Els models de Catalunya i les Illes Balears*. Milian, Antoni (coord.). Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms <<http://www.uib.es/catedra/camv/CDSIB/documents/dretslingedu2013.pdf>>; i Corretja, Mercè (2013). «De nou, sobre els tribunals i l'ús de les llengües vehiculars a l'escola». *Revista de Llengua i Dret* (59), Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

resolució, només havia d'adoptar les mesures necessàries en relació amb l'ensenyament impartit als fills del recurrent i no alterar tot el sistema educatiu. Aquesta sentència, a més de deixar clar que no correspon al TC determinar quina és l'opció didàctica o pedagògica més adequada, sinó contrastar la norma qüestionada amb el sistema de distribució competencial contingut en el bloc de la constitucionalitat, confirmà la plena competència dels poders públics per regular aquest ús tenint en compte únicament com a límit el deure d'assegurar el coneixement d'una llengua i l'altra a través del sistema educatiu amb l'objectiu de garantir el dret al coneixement i a l'ús de totes dues. I, un cop més, reitera que no existeix un dret dels interessats a triar la llengua de l'ensenyament.

Ulteriorment, en aquest mateix compàs d'espera del litigi sobre la LEC, la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, de millora de la qualitat de l'educació (LOMCE), va introduir el dret dels representants legals dels menors que els seus fills o pupils rebien ensenyament en castellà en les CA amb més d'una llengua oficial.⁴² A aquests efectes, aquesta llei orgànica va incorporar una polèmica disposició addicional a la LOE (38a), en què s'establia el dret dels pares i les mares al fet que els seus fills o pupils rebessin ensenyament en castellà en aquelles CA amb més d'una llengua oficial. A més, habilitava l'Estat per substituir les CA quan aquestes no el garantissin, tot disposant l'escolarització dels alumnes afectats en centres privats que tenen aquesta oferta i traslladant a l'Administració autonòmica el cost corresponent. Aquesta disposició fou objecte de desplaçament reglamentari (RD 591/2014, d'11 de juliol).

Com bé va posar en relleu el Consell de Garanties Estatutàries (DCGE 3/2014 i DCGE 21/2014) amb motiu de les impugnacions impulsades pel Govern de la Generalitat (un recurs d'inconstitucionalitat i un conflicte de competències), ambdues normes esmentades representaven una contravenció del règim lingüístic i de l'ordenació competencial en matèria educativa, atès que, com s'ha exposat a bastament, correspon a les CA la competència d'organització de l'ensenyament i la llengua en què s'imparteix l'ensenyament, i això mateix legítima l'existència de diferents models lingüístics educatius constitucionalment vàlids, com ara el de conjunció lingüística present a Catalunya. Segons el màxim òrgan consultiu de la Generalitat, la doctrina constitucional només ha atribuït a l'Administració educativa estatal la funció de verificar el compliment adequat de les obligacions de les diverses administracions educatives i, entre aquestes, l'observança del respecte dels drets i els deures educatius, i, per tant, també de l'aprenentatge de les llengües oficials (STC 6/1982). Segons aquesta mateixa doctrina, l'Estat s'ha de limitar a l'examen de les possibles infraccions de la legalitat produïdes, amb la finalitat de propiciar que l'Estat exerceixi, a través del Govern, les accions jurisdiccionals que siguin procedents (STC 54/1990, FJ 3). En congruència amb això, el TC havia de rebutjar amb caràcter general la implementació de mecanismes estatals de control no previstos a la Constitució (STC 227/1988, FJ 20 d; STC 195/1989, FJ 3; STC 337/1994, FJ 5, 7, 8, 10 i 11; STC 35/2005, FJ 2; i STC 180/2013, FJ 8). Finalment, la STC 14/2018 (FJ 10, 11 i 12) i la STC 30/2018 van resoldre les dues impugnacions presentades i van resoldre aquesta controvèrsia a favor de la Generalitat, tot declarant la inconstitucionalitat i la nul·litat del procediment legal i reglamentari descrit per manca de competència estatal.

5 Conclusions

El conjunt de normes que regulen el reconeixement i l'ús del català al Principat ha experimentat una evolució notable durant els quasi quaranta anys d'autonomia política de Catalunya. Aquest trànsit variable ha depès, tanmateix, dels nivells d'autogovern assolits durant aquest dilatat període, i no exclusivament de les mutacions experimentades en el terreny sociolingüístic. Això es posà en relleu, per exemple, amb el fet que la vigent LPL de 1998, principal cànon normatiu emprat pel legislador estatutari de 2006, fou aprovada en un context d'entesa política que va afavorir que esdevingués pacífica. O amb el mateix Estatut de 2006, tot i que el seu aparell lingüístic fou impugnat posteriorment *in extenso*, sorgit igualment d'un context polític propici a l'aspiració expressada per les institucions catalanes de millora de l'autogovern i, doncs, també en un àmbit que conforma un dels elements més singulars de la identitat col·lectiva com la llengua, amb l'objectiu d'elevat de rang normatiu el règim lingüístic. Per contra, quan el context polític no ha estat tan favorable a l'enfortiment d'un estatus de Catalunya diferenciat en el pla polític, les dificultats de reconeixement i tutela de la pluralitat lingüística han estat molt superiors, i s'han multiplicat les invectives

42 Vegeu Ridao, Joan (2015). «La LOMCE o la construcció d'un dret educatiu inexistent: el de triar el castellà com a llengua vehicular». *Revista de Llengua i Dret* (63). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

tant en l'esfera política com jurídica. Això s'evidencià, com s'ha dit, amb els recursos interposats contra l'Estatut de 2006 i especialment contra la legislació sectorial de desplegament estatutari amb l'objecte de regular els usos lingüístics en àmbits com les administracions públiques, el consum, l'educació, el cinema o el sector audiovisual.

Per la seva banda, el principi plurilingüístic de l'article 3 CE ha topat de forma permanent amb reserves sobre la possibilitat de fer present, encara que sigui de manera limitada, les llengües cooficials distintes del castellà en diversos àmbits polítics i administratius de l'Estat, senyaladament en els òrgans constitucionals, generals i no centrals de l'Estat (Corts Generals, TC) o en un dels poders de l'Estat més impermeables a la descentralització política com el judicial, cosa que evidencia la concepció supremacista del castellà subjacent en el text constitucional i la incomprensió atàvica cap a la diversitat lingüística fora dels territoris amb llengua pròpia. Per això mateix han anat sorgint periòdicament iniciatives polítiques que han proposat una legislació d'àmbit estatal que en garanteixi el reconeixement i l'ús en aquesta esfera, per bé que aquesta desconstitucionalització de la qüestió presenta riscos evidents no tan sols en el sentit de dependre de l'opció del legislador en cada moment, sinó també de consagrar una definitiva asimetria entre el castellà i la resta de llengües oficials.

Capítol a part mereix l'evolució doctrinal del TC i de la jurisdicció ordinària. Aquesta, al marge de les vicissituds esdevingudes en el procés polític, que sens dubte hi ha tingut la seva incidència, ha discorregut en paral·lel a la idea emergent i no prou contrastada que el català ha adquirit un grau de normalització respecte a la situació existent en l'immediat postfranquisme i el període constituent, després de segles de prostració, que ha dut l'alt tribunal a proclamar la igualtat rabiosa entre ambdues llengües en una sentència cabdal com la STC 31/2010 (i, de retop, la STC 137/2010). Aquesta concepció, que ha estat replicada en resolucions posteriors de l'alt tribunal, no té en compte, tanmateix, que els innegables progressos experimentats des de 1979 pel que fa a l'extensió de l'ús social i institucional de la llengua han estat insuficients per garantir la plena igualtat de drets entre els parlants de les diferents llengües oficials, ni atén la complexitat del mapa sociolingüístic del Principat, sacsejat per un fenomen com la nova immigració.

En efecte, de la rellevant STC 31/2010 es desprèn que hi ha d'haver paritat entre les llengües oficials quan, per exemple, es declara inconstitucional la «preferència» estatutària del català (art. 6.1) com a llengua pròpia de Catalunya, a més d'oficial, per tal com el TC afirma textualment que la declaració estatutària que el català és la llengua pròpia no pot excusar un desequilibri ni un tracte privilegiat dins el règim constitucional de cooficialitat en perjudici del castellà. Per contra –i això no deixa de ser paradoxal–, el TC només reconeix el deure de coneixement referit al castellà, en contraposició al dret d'ús, la qual cosa fractura l'anterior equiparació proclamada i nega no només la igualtat de posició jurídica, sinó també la possibilitat que aquell deure reconegut estatutàriament pugui operar com una garantia que no es pugui al·legar vàlidament el desconeixement de la llengua autònoma, a diferència del que s'exigeix respecte al castellà.

Des del moment de la seva publicació, han estat moltes les anàlisis jurídiques de la mencionada STC 31/2010. No hi insistirem perquè és prou conegut que la doctrina iuspublicista catalana majoritària va coincidir a constatar que en aquesta sentència el TC va transcendir la seva funció d'interpret del bloc de la constitucionalitat per convertir-se en un poder neoconstituent que donà un nou sentit a bona part de l'articulat estatutari, també en l'apartat lingüístic, tot i que, com s'ha dit, els postulats d'aquest es trobaven presents en les lleis preexistents. L'aspecte més xocant d'aquest pronunciament és, doncs, que el tribunal s'apartà de la seva doctrina tradicional i que utilitzà com a paràmetre exclusiu la Constitució, que conté, com s'ha exposat en aquest treball, una regulació més aviat escadussera de les llengües diferents del castellà i que, per això mateix, es remet al que disposin cadascun dels estatuts d'autonomia. Ara bé, a partir d'aquesta constatació i del que abans s'ha exposat, potser no s'ha insistit prou en el producte final d'aquesta operació: la primigènia distinció constitucional entre el castellà, oficial a tot l'Estat, i la resta de llengües dels territoris que en disposen –l'oficialitat dels quals en aquests territoris depèn dels respectius estatuts d'autonomia, que ha consagrat un dret lingüístic prioritari respecte als castellanoparlants com a expressió de la supremacia de la seva llengua– ara es veu reforçada per una concepció incompatible amb la realitat sociolingüística, i tot això amb la voluntat deliberada i gens dissimulada d'enfortir encara més els vincles d'unió política existents pel fet de considerar el castellà com la «llengua comuna».

Una anàlisi del tractament donat pel TC als règims jurídics específics previstos a l'Estatut i desenvolupats posteriorment pel legislador no fa res més que corroborar aquesta impressió i la introducció dels tres grans arguments reductius per la garantia del català que han anat sovintejant: el reconeixement d'un deure general de coneixement del castellà per part de la ciutadania, la normalització i l'equiparació progressives en l'àmbit sociolingüístic entre el castellà i el català, i el veto a qualsevol possible tractament diferenciat entre ambdues per no caure en una discriminació dels castellanoparlants.

Així, respecte a la relació dels ciutadans amb les administracions públiques, el tribunal partí a la STC 31/2010 d'una posició de relativa subordinació dels poders públics a les persones, en el sentit que les administracions (inclosa l'estatal a Catalunya) no poden tenir preferència per cap de les llengües oficials, i que només els particulars poden preferir una llengua o l'altra en les seves relacions amb els poders públics radicats a Catalunya, excloent que els que prefereixen que la llengua de comunicació sigui el castellà l'hagin de demanar, tot i que la solució més coherent hauria estat la de preveure sol·licitar a l'Administració que s'expressés en la llengua oficial d'elecció.

Pel que fa als empleats públics, el TC ha fet darrerament una interpretació gens neutra del deure de coneixement de les llengües oficials, fins al punt de negar aquest deure de forma general en relació amb el català, atès que tan sols seria preceptiu en l'àmbit de l'Administració autonòmica i previst com una possibilitat. En altres paraules, així com la STC 46/1991 declarà textualment que un cert nivell de coneixement del català és una exigència lícita, la STC 165/2013 (sobre la llei de la funció pública balear) afirmà la constitucionalitat del coneixement del català com a mèrit en tant que això impedeix qualsevol possible discriminació i acceptant de forma acrítica els motius del legislador, que pretexta l'equiparació en termes sociolingüístics del català amb el castellà en aquella comunitat.

En relació amb el consum, és veritat que la llei catalana va rebre el plàcet constitucional, però ho va fer amb múltiples cauteles. En efecte, la STC 88/2017 refermà una interpretació tendent a debilitar una vegada més la garantia dels drets lingüístics en relació amb l'ús del català, seguint l'estela de la STC 31/2010 o de la citada STC 165/2013, sota el pretext novament de la necessitat de preservar la igualtat de tracte entre el català i el castellà, tot i la constatable desigualtat existent en aquest àmbit i la inequitat, en termes jurídics, que suposa el reconeixement d'un deure general de coneixement del castellà per part de la ciutadania.

En l'àmbit educatiu, tot i que resta pendent la sentència que tancarà el cicle jurisprudencial sobre el català esdevingut després de l'aprovació de l'Estatut de 2006, la relativa a la LEC, tenim que l'Estatut consagra els dos pilars bàsics del model lingüístic fundacional, validat pel TC: el model de conjunció lingüística i la garantia que al final de l'etapa obligatòria els alumnes puguin usar correctament ambdues llengües (senyaladament la STC 87/1983). Per això, els professors han de conèixer i estar en condicions d'usar les dues llengües, sense dret a elegir-ne una de sola. Precisament, la STC 31/2010 va admetre novament que no existeix el dret d'elecció de llengua i que correspon als poders públics determinar la proporció amb què hi han de ser presents totes elles. A banda, reconeix que el caràcter cooficial de les dues llengües –i la necessitat encara de normalitzar el català– justifica que el català continuï sent el «centre de gravetat» del sistema educatiu, com havia sostingut des de la STC 337/1994. Aquest plantejament, a parer del tribunal, es fonamenta en la plena legitimitat que el vehicle de comunicació sigui la llengua pròpia de Catalunya, sempre que s'asseguri el ple coneixement del català i del castellà a la fi de l'ensenyament obligatori.

No obstant això, la LOMCE (2013), fent cas omís de l'Estatut i desconeixent la LEC i la doctrina constitucional, va preveure el dret dels pares que els seus fills rebessin l'ensenyament en castellà en les comunitats amb més d'una llengua oficial. Això donà lloc al fet que s'habilités normativament l'Estat per substituir les comunitats que no garanteixen l'ensenyament en castellà i per disposar l'escolarització dels alumnes en centres privats amb càrrec al pressupost autonòmic. Tot i que tant la previsió legal com reglamentària corresponents van ser declarades inconstitucionals (STC 14/2018 i STC 30/2018), per raons competencials, la dilació i els dubtes de cap a on ha de tombar en el futur el TC, a causa dels precedents jurisprudencials ja exposats i del context polític existent en cada moment, no només van permetre al seu dia la iniciativa del legislador, sinó també que la justícia ordinària s'hagués avançat a l'alt tribunal interpretant directament la llei i fins determinant el percentatge d'hores en castellà (25%) a instància d'un determinat nombre de pares.

6 Bibliografia

- Albertí, Enoch (1995). «El régimen lingüístico de la enseñanza (Comentario a la STC 337/1994, de 23 de diciembre)». *Revista Española de Derecho Constitucional*, any 15 (44, maig-agost).
- Alonso de Antonio, Ángel Luis (2011). «La cuestión lingüística en la sentencia del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Catalunya». *Teoría y Realidad Constitucional* (27).
- Ballester, Maria (2013). «La desestimació del recurs d'inconstitucionalitat contra la reforma de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de les Illes Balears». Blog de la *Revista Catalana de Dret Públic*, 16 d'octubre de 2013. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Blanco Valdés, Roberto Luis (2013). «Políticas lingüísticas y construcción nacional: El laboratorio español». *Anuario de la Facultad de Derecho* (17).
- Boix-Fuster, Emili (2004). «Les llengües en els òrgans centrals de l'Estat espanyol (Un balanç de 25 anys de la Constitució espanyola)». *Llengua, societat i comunicació. Revista de Sociolingüística de la Universitat de Barcelona* (2). Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació - Universitat de Barcelona.
- Colom Pastor, Bartomeu (1981). «Normalización lingüística y administración pública». A: *Las lenguas nacionales en la Administración*. València: Diputació Provincial de València.
- Corretja, Mercè (2013). «De nou, sobre els tribunals i l'ús de les llengües vehiculars a l'escola». *Revista de Llengua i Dret* (59). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Fabeiro, Patricia (2013). *El derecho de usar y el deber de conocer las lenguas en la Constitución Española de 1978*. Madrid: Iustel.
- Fernández, Germán (2007). «La lengua de la enseñanza». *Cuadernos de Derecho Judicial* (11).
- Institut d'Estudis Autònoms (2011). *Drets lingüístics, de debò? Els drets lingüístics en les actuacions administratives i en determinades activitats supervisades per les administracions*. Seminari. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.
- Jou, Lluís (2011). «La Sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* (12). Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.
- Marcet, Joan (2013). «La política lingüística de l'Estat espanyol: una aproximació a la incomprensió del pluralisme cultural». *Revista de Llengua i Dret* (59). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Milian, Antoni (1994). *Derechos lingüísticos y derecho fundamental a la educación: un estudio comparado: Italia, Bèlgica, Suïza, Canadà y España*. Madrid: Cívitas.
- (2009). «El marc constitucional espanyol relatiu al plurilingüisme. Model reeixit o regulació obsoleta?». A: *El plurilingüisme a la Constitució*. Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms. Seminari. Barcelona, 18 de març de 2009.
- (2010). «El règim de les llengües oficials. Comentari a la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny». *Revista Catalana de Dret Públic*. Especial *Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*. Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.
- (2011). «Contingut i conseqüències jurídiques de la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny, en relació amb les llengües oficials». *Revista Jurídica de les Illes Balears* (9).
- (2016). *Más sobre derechos lingüísticos: Reflexiones sobre los límites constitucionales y su interpretación por el Tribunal Constitucional*. Barcelona - València: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms - Tirant lo Blanch.

Moreno Cabrera, Juan Carlos (2018). «El supremacismo lingüístico, la Constitución y el Estatut d'autonomia de Catalunya». Blog de la *Revista Llengua i Dret*, 12 d'abril de 2018. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Muro, Xavier (2010). «Valoració dels aspectes relatius a la llengua en la Sentència de 28 de juny de 2010 sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya». *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*. Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.

Ninyoles, Rafael (2008). «Els reptes de la normalització: societat, economia i llengua». A: *Llibre blanc de l'ús del valencià II. Iniciatives per al foment del valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Parejo Alonso, Luciano (1999). «El sistema de conjunción lingüística en la enseñanza no universitaria». A: *Estudios jurídicos sobre la Ley de Política Lingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms - Marcial Pons.

Pérez Hernández, José Manuel (coord.) (2006). *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*. Barcelona: Atelier.

Pla, Anna Maria (2010). «El règim lingüístic a la STC 31/2010 de 28 de juny». *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

— (2017). *Reptes del dret lingüístic català. Reflexions per a un debat crític*. Pla, Anna Maria (coord.). Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.

Pons, Eva (2010). «La llengua en la Sentència de 28 de juny de 2010». *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006*. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

— (2011). «Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* (12). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

— (2013). «La llengua de l'ensenyament en la jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem». A: Milian, Antoni (coord.). *Els drets lingüístics en el sistema educatiu. Els models de Catalunya i les Illes Balears*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.

— (2015). *L'oficialitat lingüística: declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques*. Generalitat de Catalunya - Direcció General de Política Lingüística.

Pons, Eva i Vernet, Jaume (coord.) (2009). «La llengua de l'ensenyament a les Comunitats Autònomes amb llengua pròpia». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* (8). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Pou, Agustí (2017). Consideracions sobre la Sentència del Tribunal Constitucional relativa a les previsions lingüístiques del Codi de consum de Catalunya. Blog de la *Revista Catalana de Dret Públic*, 16 de novembre de 2017. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Puig Salellas, Josep Maria (2009). *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*. A: Franquesa, Ester i Jou, Lluís (cur.). Barcelona: Marcial Pons - Fundació Noguera.

Punset, Ramón (2013): «Nacionalismo lingüístico e ingeniería social: el plurilingüismo español entre Job y Hobbes». *El Cronista del Estado Social y Democrático de Derecho* (39).

— (2007). «Algunes qüestions controvertides en matèria de cooficialitat lingüística». A: Vernet, Jaume i Punset, Ramón. *Lenguas y Constitución*. Madrid: Iustel.

- Ridaó, Joan (2009). «El règim jurídic lingüístic al nou Estatut. Principis i àmbits». *Revista de Llengua i Dret* (52). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- (2014). «El canvi de paradigma en la jurisprudència constitucional sobre la competència lingüística dels empleats públics». *Revista de Llengua i Dret* (61). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- (2015). «La LOMCE o la construcció d'un dret educatiu inexistent: el de triar el castellà com a llengua vehicular». *Revista de Llengua i Dret* (63). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Segura, Lluís J. (2011). «Les llengües oficials en la doctrina recent del Tribunal Constitucional». *Revista de Llengua i Dret* (56). Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- Urrutia, Iñaki (2005). *Derechos lingüísticos y euskera en el sistema educativo*. Bilbao: Pamiela Argitaletxea.
- Vernet, Jaume (2003) (coord.) *Dret lingüístic*. Tarragona: Cossetània Edicions.
- (2009). «L'ús oficial: administracions públiques i àmbit institucional». *Simposi internacional sobre el català al segle XXI. Balanç de la situació i perspectives de futur*. A: Vallverdú, F. (cur.). Institut d'Estudis Catalans.
- (2009). «La llengua a l'Estatut d'autonomia de Catalunya. Cap a un nou paradigma?». *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Seminari. Barcelona, 18 de març de 2009. Col·lecció *Institut d'Estudis Autònoms* (65). Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.
- (2011). «Els elements definidors de l'autonomia de Catalunya». A: Barceló, Mercè i Vintró, Joan. *Dret públic de Catalunya*. Barcelona: Atelier.
- (2017). «El marc constitucional i estatutari del plurilingüisme». A: Pla, Anna Maria (coord.). *Reptes del dret lingüístic català. Reflexions per a un debat crític*. Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Autònoms.
- Viñas, Jordina (2017). «La decisió del Tribunal Constitucional sobre la Llei catalana d'acollida». Blog de la *Revista de Llengua i Dret*, 19 d'octubre de 2017. Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya.